

12. Рева О. М. Методи апріорного вияву відношення авіаційного оператора, як людини, що приймає рішення, до ризику: Конспект лекцій з курсу «Основи теорії прийняття рішень» / О. М. Рева. – Кіровоград: ДЛАУ, 1999. – 45 с.
13. Марченко Д. М. Вдосконалення процедури кваліметрії рівнів домагань студентів на множині академічних успіхів // Креативність і творчість. Вісник КДУ ім. Т.Шевченка. – К., 2009. – С. 99–103.
14. Панасюк А. М. Оцінка ставлення студентів-авіадиспетчерів до складності навчальних дисциплін // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: V міжнародна наук.-практ. конф., 26–28 лист. 2009. – К. – Т.5. – С. 211–222.
15. Бешелев С. Д. Математико-статисти-ческие методы экспертных оценок / С. Д. Бешелев, Ф. Г. Гурвич. – М.: Статистика, 1980.– 263 с.
16. Лакин Г. Ф. Биометрия / Г. Ф. Лакин. – М.: Высшая школа, 1990. – 352 с.
17. Рева О.М. Комплексна оцінка узгодженості групової системи переваг викладачів на множині характерних рис недисциплінованої поведінки студентів-юристів / О. М. Рева, І. А. Добрянський, А. А. Чабак // Наук. записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка. Сер. Педагогічні науки. – Кіровоград: КДПУ, 2004. – Вип. 55. – С. 315–325.

УДК 304

Федір Власенко,
Ольга Твердовська,
м. Київ

ГУМАНІТАРНА СКЛАДОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

В статье рассматриваются основные тенденции модернизации отечественного образования, определяется место и роль гуманитарного образования в отмеченном процессе.

Ключевые слова: образование, учеба, стандартизация, личность, общество, культура.

In the article the basic tendencies of modernization of domestic education are examined and the location and role of liberal education is determined in the noted process.

Key words: education, studies, standardization, personality, society, culture.

Сучасне суспільство перебуває в стані соціокультурної модернізації, зміни типу організації та існування. Соціальна реальність, що формується у наш час, характеризується новими відносинами між людьми у сфері культури, новими умовами розвитку,

системою цінностей, норм і принципів, культурних потреб і засобів їх задоволення. Отже, життя сучасної людини визначається суттєвими змінами у сферах життєдіяльності й, особливо, в освітньому просторі. Тому, сьогодні, у науково-філософському дискурсі частіше вказується, що освіта, та її відповідність нинішнім цивілізаційним процесам, стає основною гарантією майбутнього людини. У зв'язку з цим, реформаційні й модернізаційні процеси в національних освітніх системах спостерігаються у більшості країн світу.

Особливо гостро проблема реформування освіти проявляється в умовах сучасного українського соціуму, де кризові явища в освітньому просторі ускладнюються невизначеністю у зовнішній політиці та трансформаційними процесами в політичній, економічній системах держави. Як наслідок, доводиться констатувати зниження якості вітчизняної вищої освіти. А тому одним із першочергових завдань для України є підвищення рівня вищої освіти та інтеграція в міжнародне науково-освітнє товариство.

Реформування вітчизняної системи вищої освіти здійснюється відповідно до вимог міжнародних документів, зокрема Міжнародної стандартної класифікації занять (МСКЗ), Міжнародної стандартної класифікації освіти (МСКО), Міжнародного стандарту якості та інших критеріїв і стандартів, які узгодили учасники Болонського процесу.

Останнім часом проблема стандартів в освіті часто обговорюється вітчизняними науковцями (В. Андрущенко, В. Беспалько, Л. Губерський, М. Згуровський, І. Зязюн, М. Кисіль, В. Лутай, Н. Ничкало та ін.).

Як зазначає М. Кисіль: «Проблема стандартів у вищій освіті набуває дедалі більшої актуальності, бо її вирішення немає доконаного виду, адже це збалансування трьох вимог, таких як: 1) збереження і примноження національних освітніх традицій; 2) підпорядкування суспільним, економічним, політичним законам сьогодення у контексті розвитку світових освітніх систем; 3) здатність або спроба забезпечувати рух на випередження, передчувати «образи майбутнього», інноваційність» [1].

Крім цього, проблема стандартизації освіти набуває додаткової актуальності в суспільствах перехідного типу, до яких належить і Україна. Справедливо зазначає В. Гуло: «Особливо розбалансовані обсяги та професійно-освітня структура підготовки фахівців і попит на них у країнах з перехідними економіками та в трансформаційний період, коли більшість ВНЗ перетворюється на відносно успішних суб'єктів господарської діяльності, юридичних осіб, які готують свою «продукцію», часто-густо «на склад, комору», а не на ефективну реалізацію» [2].

Такої ж точки зору дотримується М. Згуровський, зазначаючи, що в масовому вимірі освіта стала менш якісною, а переважна більшість випускників ВНЗ (особливо нових) не конкурентоспроможна на європейському ринку праці [3].

Основоположна роль стандарту освіти полягає в тому, що він виступає певним еталоном для порівняння досягнутого рівня освіти, удосконалення системи контролю й оцінки якості освіти. Разом з тим, нівелюється роль духовного чинника у процесах на-

буття освіченості, оскільки головний акцент робиться на формування особистості «масової», загальноосвітнього типу тощо.

Виходячи з цього твердження необхідно зазначити, що питання освітніх стандартів є складним. Тому серед науковців існують різні думки щодо їх ролі в освіті. Особливо гостро ця проблема постає в контексті загальних процесів та тенденцій реформування освіти. Наприклад, побудова системи неперервної освіти, демократизація, інформатизація, гуманітаризація, поява великої кількості закладів недержавної форми власності тощо. Стосовно останнього зазначимо, що на відміну від розвинених країн, де приватна освіта є головним чинником формування еліти постіндустріального суспільства, в Україні існують випадки створення комерційних освітніх структур без відповідної бази, науково-освітніх шкіл, що негативно позначається на системі освіти.

Можна стверджувати, що в Україні триває процес становлення і запровадження державних стандартів освіти – сукупності норм, що визначають вимоги до освітнього, освітньо-кваліфікаційного рівня. Державні стандарти освіти розробляються для кожного освітнього (освітньо-кваліфікаційного) рівня та напрямку підготовки (спеціальності) і затверджуються Кабінетом Міністрів України.

У світі первинним загальним освітнім стандартом останнього часу стала оновлена версія Міжнародної стандартної класифікації освіти. Спільна декларація міністрів освіти Європи (Болонья 1999) визначила двоциклову організацію вищої освіти, що відповідає нормами Міжнародної стандартної класифікації освіти, але розходиться з організацією вітчизняної вищої школи, де визначено такі освітньо-кваліфікаційні рівні як: бакалавр, спеціаліст, магістр [1]. У розумінні сутності стандартизації освіти науковці виділяють деякі підходи:

- стандарти мають визначати мінімальні вимоги, залишаючи простір для творчості в проектуванні навчальних планів та програм згідно з профілем навчального закладу;
- стандарти вищої освіти мають враховувати стан і характер стандартів середньої освіти;
- структура і зміст стандартів повинні бути різними для різних рівнів освіти;
- стандарти повинні відображати соціально-економічні реалії функціонування системи освіти в країні [4].

Таким чином, під стандартами освіти науковці пропонують розуміти не строгий визначник максимальних вимог, а засіб забезпечення балансу мінімальних вимог і творчості, розкриття перспектив тощо.

Вітчизняний вчений В. Огнев'юк окреслює такі основні функції освітніх стандартів: формування єдиного освітнього простору України; забезпечення доступу до якісної освіти для всіх громадян, реалізація їхнього конституційного права на освіту; критеріально-оцінювальна функція; управління системою освіти; функція гуманізації освіти [5].

Модернізація національної освітньої моделі, відповідно до принципів міжнародних документів, які Україна підписала і зобов'язалась виконувати (Болонська хартія,

Сорбонська декларація тощо), значною мірою змінює роль гуманітарних дисциплін у навчальному процесі.

Для більшості сучасних країн світу характерним є те, що центр уваги в освіті почав зміщуватися вбік вивчення прикладних наук, підготовки великої кількості практиків, а не науковців. Прагматичні американці стали наголошувати на практичні знання, доповнюючи ними фундаментальні знання настільки, наскільки це потрібно для загального розвитку. Великобританія, не задовольняючись результатами освіти, робить одним з головних напрямків своєї реформи 1988 року зміцнення зв'язків освіти з промисловістю, вбачаючи в останньому головного замовника й споживача освіти.

У результаті за даними Конфедерації британської промисловості в 90-х роках ХХ ст. приблизно 63% шкіл мали регулярні зв'язки з бізнесом та 46% корпорацій підтримували відносини зі школами [6]. Франція теж проводить реформу системи вищої освіти, ставлячи в центр ідею професіоналізації університетів, що традиційно вважалися центрами підготовки до фундаментальної наукової діяльності, не сумісної з вузькими-прагматичними цілями професіоналізації. Також 90% випускників основних і реальних шкіл ФРН одержують професійну підготовку на «подвійній основі», тобто практичну професійну підготовку на підприємстві й теоретичну освіту в професійній школі.

Однак, ідея професіоналізації зазнала кризи, так як і весь процес її реалізації в освіті. Виявилось, що в багатьох сферах сучасної техніки старіння й знецінювання знань відбувається швидше їхнього одержання студентами. Половина знань, отриманих студентами, через 10 років повністю потребує перегляду.

Поряд із цим, у спеціальній літературі з проблем гуманітарної освіти, спостерігається той факт, що діловий світ виступає проти вузького професійного крену в підготовці молоді, вимагаючи підсилити увагу до загальної освіти й формування цілісного світогляду, особливо в майбутній управлінській еліті капіталістичних фірм [7]. Було відзначено, що високу кваліфікацію, а за нею рівень культури виробництва в цілому, забезпечує висока професійна культура, що, у свою чергу, залежить від рівня загальної культури. Це належить до компетенції гуманітарної освіти.

Демократичне суспільство спирається на систему освіти, яка формується згідно з вимогами такого суспільства. Видатний англійський мислитель ліберально-демократичного спрямування Дж. Мілль писав: «...уряд не повинен проголошувати монополії на освіту як на нижчих, так і на вищих її щаблях... Не можна терпіти, щоб держава або *de jure*, або *de facto* мала цілковитий контроль над освітою народу. Мати такий контроль і реально здійснювати його означає бути деспотом. Уряд, який має змогу формувати думки та почуття народу, починаючи змалку, може робити потім з ним, що йому заманеться. Хоч уряд може і, в багатьох випадках, повинен засновувати школи та коледжі, він не повинен ні змушувати когось йти вчитися до них, ні запрошувати туди обіцянками, але й повноваження особистості, засновувати власні конкурентні навчальні заклади, жодною мірою не повинно залежати від схвалення уряду. Було б цілком виправданим, якби держава вимагала від людей, щоб вони володіли певним обсягом знань, та

не можна виправдати, коли вона приписує їм, як і від кого вони мають отримати ці знання» [8].

Сьогодні перед гуманітарною освітою стоїть важливе завдання – сформувати особистість, якій притаманна демократична культура, усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її громадянською відповідальністю, готовністю до компетентної участі у суспільному житті. Ця мета може бути досягнута через реалізацію гуманітарною освітою основних завдань, серед яких науковці виділяють такі: надання громадянам знань про відповідні досягнення сучасної цивілізації, демократичні цінності й традиції України; формування мотивації, основних умінь і критично-конструктивного мислення; сприяння формуванню активної позиції громадян щодо реалізації демократичних ідеалів і цінностей; визначення умов для набуття молоддю досвіду ефективної діяльності та комунікативної взаємодії.

Актуалізацію ролі гуманітарної освіти в підготовці сучасного конкурентоспроможного фахівця пояснює вітчизняний вчений Л. Губерський, який зазначає, що: «Радикальні зрушення в усіх сферах життєдіяльності сучасного суспільства суттєво впливають на процеси, що відбуваються в науці. Змінюються парадигми дослідження, міждисциплінарні межі, уявлення про взаємозв'язки між природничими, технічними та гуманітарними науками, нових форм набувають процеси диференціації й інтеграції соціально-гуманітарного знання.

Нова методологія в якості головного пріоритету і самоцінності розглядає людину, вбачаючи в ній активне, творче й смислоформуєче начало, звертає підвищену увагу до смислу подій, що відбуваються, це означає і до соціально-гуманітарного знання. Потенціал цього знання, науково дослідницьких і освітніх структур, що накопичувався століттями, нині набув принципово нових можливостей і значення» [9].

Глибокі роздуми щодо необхідності модернізації гуманітарної складової в контексті реформування освіти наводить інший український теоретик і практик освіти В. Андрущенко: «В Україні гуманітарна освіта знаходиться в занедбаному стані. Навіть в університетах, незважаючи на впровадження концепції гуманітарної освіти, затвердженої Міністерством освіти в 1995 році, радикально зрушеною ситуацію вважати не можна. В деяких університетах продовжують викладати теорію, що потенційно визначила себе в якості «найвищого досягнення світової гуманістики», та як «істина в останній інстанції» закрила доступ до дійсного соціального пізнання і реалістичного осмислення практики. Нової ж методології не створено. Перекваліфікація науково-педагогічних працівників соціо-гуманітарного профілю не здійснюється... Гуманітарна складова університетської освіти виявляється приниженою. Університетська освіта підпадає під вплив «технократизму» і «прагматизму». Гумус інтелігентності суспільства стає більш тонкішим, майже прозорим. Це віддаляє нас не лише від Європи, але й від цивілізованого світу, створює загрозу фундаментальним цінностям» [10].

Отже, у створенні зони європейської вищої освіти центральна роль відводиться університетам, оскільки їх незалежність і автономія додає впевненості, що вища освіта

адаптуватиметься до нових потреб суспільства, яка постійно змінюється. Поділяючи думку видатних вітчизняних вчених, на наш погляд, оптимізація гуманітарної складової навчального процесу, з урахуванням сучасних вимог, можлива за умови врахування таких моментів.

Перш за все, необхідно відмовитися від обов'язкового набору дисциплін, надавши вибір студенту. Необхідно дати можливість науково-педагогічному працівнику створювати оригінальні авторські програми курсів, що значно підвищить творчість, автономію та конкурентоздатність ВНЗ. Студент зможе вибирати як курс, що його цікавить, так і науково-педагогічного працівника, який забезпечить демократизм і якість освіти.

Сучасні реалії також вимагають підвищення мовної підготовки фахівця. Крім цього, європейська система вимагає від науково-педагогічного працівника постійної творчості, а не стагнації. Тому лекції мають носити інтерактивний та проблемний характер, що стимулюватиме не тільки пізнавальні, але і аналітичні здібності аудиторії.

Лектор зобов'язаний ознайомити аудиторію з основними точками зору на ту або іншу проблему, надавши аудиторії свободу вибору, підкріпленого певним аргументуванням. Самостійна діяльність студента повинна бути побудована таким чином, щоб він зміг не тільки розкрити запропоновану тему, але й проявити аналітичні здібності, особливо це стосується магістерської програми.

Болонська система також вимагає від університетів зберігати і розвивати зв'язок між навчальним процесом й науковими дослідженнями. У цьому випадку кожна кафедра повинна забезпечувати вирішення не менше трьох задач. *Перша* – автономна наукова діяльність кожного науково-педагогічного працівника, відповідно до його дослідницьких інтересів. *Друга* – видання збірки наукових праць, проведення конференцій, стажувань і програм наукових обмінів. *Третя* – підготовка наукового резерву за допомогою студентських конференцій, студентських наукових товариств, аспірантури.

Таким чином, гуманітарна підготовка фахівця носитиме не абстрактний, а прикладний характер, підвищить не тільки загальний рівень освіти, але й професіоналізм, здатність застосовувати на практиці одержані знання, що в свою чергу підвищить конкурентоспроможність університетів України на світовому ринку освітніх послуг.

Доцільно відповісти на деякі існуючі у суспільній свідомості міфологеми, що Болонський процес нашкодить Україні. Перша з них торкається поняття фундаменталізму освіти. Дехто вважає, що означений процес її знищить, бо спрямовується курс на практичні знання. У нас є національні традиції щодо фундаментальності знань. Болонський процес не ставить питання забрати у ВНЗ їхні історичні здобутки. Фундаментальні знання можна поєднувати з прикладними таким чином, щоб студент мав можливість саморозвиватися. Лише в цьому випадку досягається успіх. Лекція повинна бути установкою на проблему, в якій студент має розібратися самостійно.

Друга міфологема – визнання за кордоном українських дипломів призведе до відтоку талантів, підготовлених фахівців. Тут питання до правлячої еліти. Потрібно зробити належні умови для життя, тоді й відтоку не буде.

Третя міфологема – зі введенням кредитно-модульної системи відсутність оцінки призведе до низької якості знань. Кредити – це процес постійної роботи студента. Критерій якості освіти може бути тільки один – постійна робота студента над собою і отримання задоволення від цієї праці.

Четверта міфологема – зниження якості вітчизняної освіти через приєднання до Болонської угоди. Цього боятися не потрібно, оскільки Болонський процес передбачає збереження національних особливостей і досягнень у науково-освітній сфері. Перевагою якості знань українських студентів є фундаментальні знання. Як наслідок, існує велика зацікавленість західних університетів у наших спеціалістах.

Отже, модернізація вітчизняного освітнього простору, зумовлена інтеграційними тенденціями України до Європейського союзу та міжнародного науково-освітнього товариства. Модернізаційні процеси в освіті проводяться з урахуванням вимог ряду міжнародних нормативних документів. Аналізуючи різні точки зору щодо реформування вищої освіти можна стверджувати, що переважає розуміння необхідності виваженого, відповідального та науково обґрунтованого підходу до реформування системи освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін.

Особлива роль у зазначених процесах належить гуманітарній складовій навчання. Оскільки фундаментальність підготовки високо кваліфікованого, компетентного спеціаліста обов'язково має включати формування гуманістичного світогляду й культури. У цьому контексті слушним є твердження В. Андрущенка: «Без гуманізму і його носіїв – інтелігенції університетської освіченості – суспільство існувати не може та не може бути цивілізованим» [10].

Однак, доводиться констатувати про необхідність реформування гуманітарного сектора з метою забезпечення формування креативної, духовної і компетентної особистості. Адже сучасна система освіти у засадничих стратегіях спрямована на виховання та розвиток всебічно обізнаної особистості, здатної до виявлення аналогії отриманого теоретичного знання з реальністю. В умовах становлення такого типу особистості науковці частіше звертають увагу на визначальну роль її аксіологічного потенціалу, значущості духовних цінностей тощо. Тому, через освіту, ми маємо здійснити прищеплення майбутньому фахівцю загальнолюдських цінностей, сформувати в нього гуманістичну культуру, світогляд, що є умовою прогресивного поступу сучасного суспільства.

Використані літературні джерела

1. Кісіль М. В. До питання філософії стандартів у галузі вищої освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vidomo.if.ua/index.php/kisil/319-2012-03-17-09-49-53>
2. Гуло В. Л. Освітні та професійні стандарти, як один із механізмів регулювання взаємовідносин між системою освіти та роботодавцями [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/dscsm/ss-2016933>
3. Згуровський М. З. Болонський процес – структурна реформа вищої освіти на європейському просторі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ntu-kpi.kiev.ua>

4. Филонович С. Р. Стандарты высшего образования: достижения и проблемы [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.rabe.ru/new/rus/m32_3.htm
5. Огнев'юк В. О. До обговорення проекту Державних стандартів базової і повної середньої освіти // Управління освітою. Спеціальний випуск. - Серпень, 2003
6. Громыко В. В. Государственная политика в сфере образования Великобритании (обзор). // Государство и образование: опыт стран Запада. – М., ИНИОН РАН, 1992.
7. Gaff J.G. General education today: A critical analysis of controversies, practice and reforms. San Francisco e.a., 1983.
8. Мілль Дж. Ст. Про підстави та межі *laissez-Faire*, або принципу невтручання // Лібералізм / Антологія. – К.: Смолоскип, 2002.
9. Губерський Л. В. Сучасна філософія гуманітарного знання: парадигми і дискурси // Філософські проблеми гуманітарних наук. 2006. – № 8–9. – С.5–11.
10. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю: 2-ге вид., допов. – К.: Знання України, 2008.

УДК 378:373.31+372.874

Наталія Колесник,
м. Житомир

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

В статтє проанализированы научно-теоретические подходы сущности понятий, «творчество», «художественное творчество», «техническое творчество», «художественно-техническое творчество», «педагогическое творчество», «деятельность», «организация», «организационная деятельность», «организация художественно-технического творчества», «подготовка к организации художественно-технического творчества», «готовность к организации художественно-технического творчества»; представлено опыт подготовки учителей младших классов в университете.

Ключевые слова: *творчество, художественное творчество, техническое творчество, художественно-техническое творчество, педагогическое творчество, организация, организационная деятельность, организация художественно-технического творчества, подготовка к организации художественно-технического творчества, готовность к организации художественно-технического творчества.*

In the article the research analyses the essence and the correlation of the fundamental concepts of the investigation; it examines the scientific approaches to the organization of the artistic and technical creative activity at the elementary school; the investigation carries out a